

כיצד עולה זכרוננו לטובה על ידי התקיעה בשופר?

הקדמה

במאמר הקודם למדנו שאחד הטעמים שנאמרו בגמרא לתקיעה בשופר הוא כדי להעלות זכרוננו לטובה.

כך נאמר במסכת ראש השנה (טז ע"א): "תניא: אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא: ...ואמרו לפני בראש השנה מלכויות, זכרונות ושופרות. מלכויות – כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות – כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה? בשופר".

נראה שרבי עקיבא הסביר את המלים "זכרון תרועה" שבפסוק (ויקרא כג, כד), כמו שפירש הרשב"ם: "על ידי התרועה תזכרו למקום, כדכתיב: 'וַהֲרִיעֶתֶם בחצצרת, ונזכרתם לפני ד' אלקיכם' (במדבר י, ט). וכמו שפירש הרמב"ן: "זכרון תרועה" – כמו 'יום תרועה יהיה לכם' (במדבר כט, א), יאמר שנריע ביום הזה, ויהיה לנו לזכרון לפני ד', כמו שנאמר להלן: 'ותקעתם בחצצרת... והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם' (שם י, י). כלומר שהזכרון עולה על ידי התרועה¹.

נשאלת השאלה: כיצד עולה זכרוננו לטובה על ידי התקיעה בשופר? נאמרו על כך מספר טעמים:

א. הסבר ספר "הכוזרי"

כתב בספר "הכוזרי" (ה, כז): "נאמר: 'וַהֲרִיעֶתֶם בחצצרת, ונזכרתם לפני ד' אלקיכם... והיו לכם לזכרון' (במדבר י, ט-י), ו'זכרון תרועה' (ויקרא כג, כד). לא שהאלוק צריך לכך שיזכירו לו דבר, או יפנו תשומת לבו לדבר, כי אם המצוות הן צריכות להיעשות בשלמות, למען תהיינה ראויות לגמול, כשם שכוונות התפילה יש לתת להן מבע על צד השלמות האפשרית בתחינה ובבקשה. כי רק אם יהיו הכוונה והמעשה גם יחד שלמים כראוי, יבוא הגמול עליהם. אך לפי מנהג בני אדם דומה הדבר כאילו היה בתרועה בחצוצרות משום הזכרה, ודברה תורה כלשון בני אדם".

לפי הכוזרי אכן אין העלאת זיכרון על ידי השופר, אלא עצם קיום מצות התקיעה בשופר ובחצוצרות מזכה את האדם, ולשון התורה "זכרון תרועה" היא רק על דרך "דברה תורה כלשון בני אדם"².

¹ ולא כדרשה שדרשה הגמרא (ודחתה) בראש פ"ד במסכת ראש השנה (כט ע"ב), שכאשר חל ראש השנה בשבת מתקיים הפסוק "זכרון תרועה" ולא "יום תרועה", מפני שאז לא תוקעים, אלא רק מזכירים פסוקי תרועה.

² עיין גם ברד"ק בראשית ח, א, וב"שיטה אחרת" לראב"ע שם.

כעין זה כתב גם הראב"ע בפרשת בהעלתך (י, ט) ביחס למצות התקיעה בחצוצרות: "וּנְזַכְרְתֶּם – כִּי עֲשִׂיתֶם מַה שְׁצִוָה לָכֶם ד' הַנִּכְבֵּד".
כעין זה נראה גם מדברי "חידושי אנשי שם" על הרי"ף (ג ע"א בדפי הרי"ף) בהסבר הברייתא: "באיזה זכות תזכו שיעלה זכרוכם לטובה? בשופר - בזכות שמקיימים מצות שופר".
אבל יש לשאול: מדוע מכל תרי"ג המצוות נאמר דווקא על מצוות התקיעה בשופר ובחצוצרות שבזכותן עולה זכרונו לטובה?

ב. הסבר הרלב"ג

כתב הרלב"ג בפרשת בהעלתך (י, ט): "בזה הפעל (התקיעה בחצוצרות) יהיה לבם נשבר ונדכה, וישבו אל ד' יתעלה, וירחמם בהתפללם אליו. כי התפילה עם זאת התרועה היא סיבת היותם נזכרים, לסיבה שזכרנו, כי הקול המרעיד יחריד לב האנשים, כמו שאמר: 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו' (עמוס ג, ו). ובזה האופן תהיה תשובתם ותפילתם שלמה. וכבר יתבאר שהתפילה היתה שם עם זאת התרועה... והנה שתקה התורה בזה המקום מהתשובה והתפילה, לפי שכבר אמרה על צד התנאי: 'וּנְזַכְרְתֶּם', רצונה לומר: 'עשו בדרך שתהיו נזכרים'. וזה אמנם יהיה בתשובה ותפילה, כי הם סיבת המשך ההשגחה האלוקית בהם... וראוי שתדע שעניין הזכירה הזאת יכלול גם כן ההתענות. וזה שכבר ראינו בכוונת התורה שהתשובה והכפרה השלמה תהיה אחר העינוי והתרועה. ולזה כאשר רצה ד' יתעלה שתהיה הכפרה בעשור לחדש השביעי, הקדים התרועה מראש החודש כדי שיכנע לבם מחטאייהם, וישבו אל ד' בתשובה שלמה, ובסוף העניין יענו נפשותיהם ביום העשירי".

לפי הרלב"ג התקיעה בשופר ובחצוצרות מעוררת אותנו לחזור בתשובה, ועל ידי שאנו חוזרים בתשובה זכרונו עולה לטובה!

כן כתב הרלב"ג גם בתועלת הששי בסוף פרשת בהעלתך על המצוה לתקוע בחצוצרות: "התועלת הששי הוא במצוות, והוא לקרוא ד' יתעלה בעת הצרות, להינצל מהרעות הנכונות לבוא. כי קרוב ד' יתעלה לקוראיו אשר יקראוהו. ולהעיר לבם לשוב לד' יתברך בכל לבם, ציוה שבעת תפילתם על זה והתענותם יתקעו בחצוצרות, להעיר לב הנרדמים באופן שיכנע לבם, וישבו אל ד' יתברך, וזה ממה שיישירם אל שתהיה תפילתם נשמעת, ויהיו נזכרים לפני ד'".³ לפי דבריו מובן מדוע דווקא במצוות אלו נאמר שבזכותן עולה זכרונו לטובה!

³ עיין גם בראב"ע במדבר י, ט: "וּנְזַכְרְתֶּם - (כי עשיתם מה שצויה לכם השם הנכבד) גם התרועה זכר לנפשות לצעוק לשם".

כעין זה הסביר המלבי"ם את דברי הספרי שם (בהעלותך פסקא עו). בספרי נאמר: "והרעותם בחצוצרות וגו', רבי עקיבא אומר: וכי חצוצרות מזכירות? [והלא דמים מזכירים] אלא שאם יכולים להריע ולא הריעו מעלה אני עליהם כאילו לא הוזכרו לפני המקום. ונזכרתם ונושעתם, הא כל זמן שנזכרים ישראל אין נזכרים אלא לתשועות".

הסביר המלבי"ם (במדבר י, ט): "וכי חצוצרות מזכירות? רצונו לומר: הלא אין שכחה לפניו! אלא שאם יכולים להריע ולא הריעו, ועל ידי כך לא נושעו, נדמה לנו כאילו לא הוזכרו לפני המקום. ועל ידי שהריעו ושבנו בתשובה נדמה לנו שנזכר בס', אבל באמת לא שכח, ואין שכחה לפניו, ואם כן אם לא שכח לא נזכר, כי אין זכירה אלא אחר השכחה, ורק מה שאנו קורים זכירה אצלו הוא מה ששב להושיעם, שנדמה לנו כי שכח וחזר לזכור, וזהו שאמר שאין נזכרים אלא לתשועות, שעל ידי התשועות נדמה לנו כי חזר וזכר אותם".⁴ כעין זה כתבו מפרשים נוספים של הספרי.⁵

לפי הרלב"ג והמלבי"ם הטעם של העלאת זכרונו לטובה זהה לטעם שנחזור בתשובה.

ג. הסבר רס"ג והמאירי

רס"ג, כאמור, כתב עשרה טעמים לתקיעת שופר, והוא לא הזכיר את הטעם שיעלה זכרונו לטובה שנאמר בברייתא כטעם בפני עצמו, אבל בדברו על הטעם של זכירת עקדת יצחק כתב: "העניין הששי: להזכירנו עקדת יצחק שמסר נפשו לשמים, וכן אנחנו נמסור נפשנו על קדושת שמו, ויעלה זכרונו לפניו לטובה".

⁴ עוד כתב שם המלבי"ם: "והנה מה שכתוב 'והרעותם בחצוצרות ונזכרתם', אין פירושו כפשוטו כאילו יש ח"ו שכחה לפני כסא כבודו ועל ידי התרועה יזכר את אשר שכח, רק הוא ככל המלות שבאו על ד' יתברך המורים על ההתפעלויות, כמו חמה ורוגז עצב ורחמים וחנינה, שיבאו עליו יתברך בדרך העברה לפי הפעולות שיגיעו ממנו למטה, התלויות לפי מעשה בני אדם והכנתם, שאם ירעו מעשיהם, ויגיע להם עונש, או יניחם אל המקרה והטבע, יאמרו שקצף וחרה אפו בס' ושכח אותם, כי כן יאמרו על פעולות כאלה שיגיעו מבני אדם מאיש לרעהו. ואם ייטיבו מעשיהם וישבו אליו וישבו וישגיח עליהם ויושיעם יאמרו וזכר ורחם וחנן אותם, וכל זה יאמר לפי הפעולות שהגיע מאתו אל המקבלים, לא על צד שהתפעל ושכח וחרה אפו ושב וינחם וזכר ורחם". ומקור דבריו בספר הכוזרי ב, ב-ד.

⁵ א. עיין ב'תולדות אדם', ב"ספרי דבי רב" וב'עמק הנצי"ב", ויש הבדל בין פירושיהם בהסבר תשובת רבי עקיבא.

ב. עיין עוד במאמר הרב יהודה עמיטל "קול השופר ושעבוד הלב" בספר "בהיותו קרוב" [אסופת מאמרים לימים הנוראים לזכרו של יחיאל שי פינפטר הי"ד, הוצאת המכון התורני שעל יד הישיבה הגבוהה "אור עציון", אלול תש"ס] עמ' 195-193.

נראה מדבריו שזכרונו עולה לטובה על ידי שאנו מקבלים על עצמנו למסור נפשנו על קדושת שמו, והטעם של העלאת זכרונו לטובה זהה לטעם שנזכור את עקדת יצחק.

אפשר שמקורו של רס"ג הוא בברייתא הנ"ל: "אמרו לפני בראש השנה מלכויות, זכרונות ושופרות. מלכויות – כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות – כדי שיעלה זכרונו לפני לטובה, ובמה? בשופר". אלא שהוא הבין שהמימרא שמובאת מיד אחריה, מפרשת את הברייתא. כך נאמר בה: "אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה: תקעו לפני בשופר של איל, **כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם**, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". הבין רס"ג שרבי אבהו מפרש את הברייתא, שזכרונו עולה לטובה על ידי שאנו מקבלים על עצמנו למסור נפשנו על קדושת שמו. ואף על פי שבמימרא של רבי אבהו לא כתוב בפירוש שאנחנו נקבל על עצמנו למסור נפשנו על קדושת שמו, כך כתב שם המאירי: "אף על פי שכל השופרות כשרים בראש השנה, חוץ מקרן פרה, כמו שיתבאר, עיקר המצוה ומובחר שבה לתקוע בשופר של איל, **כדי שיתעוררו מתוכו לעקדת יצחק**, ויבחינו גבול אהבה ויראה עד היכן הוא מגיע, ומתוך כך מעלה עליהם הקב"ה כאילו הם בעצמם נעקדו כמוהו, לפי שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה".

לפי זה עולה שדברי הגמרא בשם הקב"ה: "תקעו לפני בשופר של איל, **כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם**, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" אין כוונתה שמעצם התקיעה בשופר של איל הקב"ה מעלה עלינו כאילו עקדנו עצמנו לפניו, אלא מכך שכאשר אנו תוקעים בשופר של איל אנו נזכרים בעקדת יצחק ומקבלים על עצמנו למסור את נפשנו על קדושת השם, כמו יצחק, ומתוך כך הקב"ה מעלה עלינו כאילו עקדנו עצמנו לפניו.

ד. הסבר רבנו חננאל

גם מדברי רבנו חננאל נראה שרבי אבהו הסביר את הברייתא, שזו לשונו שם: "וכן בראש השנה אמרו מלכויות – שתקבלו מלכותי עליכם, זכרונות – כדי שיעלה זכרונו לפני לטובה, ובמה? בשופר. ואמר ר' אבהו: בשופר שאזכור לכם עקדת יצחק, מעלה עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".

מכך שפתח את דברי רבי אבהו בו"ו החיבור, וגם לא גרס "בשופר של איל", אלא רק "בשופר", נראה שרבי אבהו לא אמר טעם חדש לתקיעת שופר, אלא הסביר את דברי הברייתא כיצד עולה זכרונו לטובה על ידי השופר.

אבל מצד שני, כיון שרבנו חננאל לא הסביר כמו המאירי ורס"ג שנתעורר על ידי התקיעה ונקבל על עצמנו למסור את נפשנו, משמע שהוא הבין שעצם התקיעה מעוררת את זכר עקדת יצחק! וכן משמע מפשט לשונו של רבי אבהו.

ה. הסבר ה"בית יוסף"

בטור אורח חיים סימן א' נאמר: "טוב לומר פרשת העקדה". כתב על כך ה"בית יוסף": "כדי לזכור זכות האבות לפני הקב"ה, וגם להכניע יצרו לעבוד ד' יתברך כמו שמסר יצחק את נפשו"⁶. הטעם השני דומה לדברי הרס"ג והמאירי, אבל מה משמעות הטעם הראשון? וכי ד' צריך שנזכיר לו?! וכמו ששאל רבי עקיבא בספרי.

1. הסבר על פי דברי רבי חיים מוולוז'ין

נראה להסביר זאת על פי מה שכתב רבי חיים מוולוז'ין בפירושו לפרקי אבות "רוח חיים". בפ"ה מ"ב שם נאמר: "עשרה דורות מנח ועד אברהם", ובמ"ג שם נאמר: "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו". שאל על כך רבי חיים מוולוז'ין: "כאן (מ"ג) אמר: 'אברהם אבינו', ולעיל אמר: 'עשרה דורות מנח ועד אברהם', ולא אמר 'אבינו'! יראה בזה על פי מה שנאמר בספר משלי (כ, ז): 'מתהלך בתמו צדיק, אשרי בניו אחריו', כי כמה מידות שהצדיק טרח ויגע להשיגם, לבניו אחריו המה כטבע מוטבע, ובקצת יגיעות יגיעו לזה. כמו שנראה בחוש שרבים מעמי הארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש השם, והוא מוטבע בנו מאברהם אבינו שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו. וכן כל העשרה נסיונות היו להיישיר הדרך לפנינו. וכן ההתעוררות לאדם פתאום לילך לארצנו הקדושה הוא מנסיון 'לך לך'". לפי זה נראה לומר שהזכרת זכות אבות בתפילה ובשופר משמעותה כביכול לומר לפני ד': "בכל אחד מעם ישראל טמונים יסודות של מסירות נפש למען קיום התורה, גם אם בפועל הוא נכשל, והוא אינו מקבל על עצמו עול מצוות. ואתה ד', ברחמיך הרבים, תביט לפנימיותנו, ותחשיב את מה שיש בלבנו בכח כאילו הוא בפועל"⁷.

2. הסבר על פי "שפתי חיים"

נראה להסביר הסבר נוסף שזכות אבות עוזרת אף בדברים שאין בהם מעין האמירה הנזכרת בסוף הסעיף הקודם! בגמרא במגילה (לא ע"א) נאמר שבראש השנה קוראים בתורה "וד' פקד את שרה" (בראשית כא), ומפטירין בחנה (שמואל א א-ב), וביום השני קוראים "והאלקים נסה את אברהם" (בראשית כב), ומפטירין "הבן יקיר לי אפרים"

⁶ הובאו שני הטעמים גם בט"ז על השולחן ערוך שם (ס"ק ד) וב"משנה ברורה" שם (ס"ק י"ג).
⁷ עיין בהרחבה בספר "מכתב מאליהו" לרב דסלר חלק א עמ' 8-14 וב"שיחות לראש השנה" לרב בנצל בפתחה לקריאת התורה ליום א' של ראש השנה (עמ' רכז במהדורת תשמ"ז).

(ירמיהו לא). ופירש רש"י: "מפטירין בחנה - לפי שפקידתה היתה בראש השנה, ועקידת יצחק מזכירין כדי שתזכר לנו היום במשפט".
לגבי העקדה אפשר להסביר שנקבל על עצמנו למסור את נפשנו, כמו הטעם השני ב"בית יוסף", ובדומה לרס"ג ולמאירי, אבל נראה שלא שייך לומר כן על "ודי פקד את שרה", ולא על פקידת חנה! אלא משמע שעצם הזכרת האבות עוזרת.
הדברים מפורשים יותר בספר "מנורת המאור" (עמ' 620 סוף פרק ב [רצא]) שכתב: "והפסוקים והתקיעות כולם הם לכוונת התשובה, ולהמליך עלינו מלכנו, ולבקש מלפניו, שאף על פי שלא נשוב כהוגן, שיזכר לפניו פקידת הצדקניות ועקידת ידד מבטן, ועל כן אנו קוראים בראש השנה פקידת שרה ועקידת יצחק, ומפטירים פקידת חנה ו'אחרי שובי', כדי שיעלה זכרונו לפניו לטובה וירחם עלינו".

משמע שעצם אמירת הפסוקים מעוררת רחמים, כיון שהפקידה של שרה וחנה אין בה מן התשובה!

אמנם הרב נבצל ב"שיחות לראש השנה" (עמ' רכז) כתב שמטרת הקריאה בתורה היא שנדבק במידות הטובות של האבות, כמו הכנסת אורחים והפצת האמונה של אברהם אבינו. אבל יש להעיר שלפי זה היה מתאים יותר שנקרא בראש השנה את תחילת פרשת וירא, שם מתוארת התאמצותו של אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים, ולא את "ודי פקד את שרה"!

כן נראה מדברי הרב חיים פרידלנדר, המשגיח של ישיבת פוניבז'. בספר "שפתי חיים - רינת חיים" "ביאורי תפילת שמונה עשרה"⁸ כתב (עמ' כג-כה): "יש לשאול: לשם מה אנו אומרים בתפילתנו: 'וזוכר חסדי אבות', ובכך כביכול אנו באים להזכיר לקב"ה שיזכור לנו את מעשי האבות הקדושים, וכך אנו נוהגים בתפילות רבות בהם אנו מבקשים שהקב"ה יזכור את אברהם יצחק ויעקב. וכי די יתברך אינו זוכר מעצמו את מעשיהם הטובים של האבות? ומדוע עלינו להזכיר לו זאת?"

אלא יסוד גדול למדנו מכאן, שאין אנו זוכים לרחמי ד' בזכות האבות, רק אם אנו זוכרים ומזכירים זאת, כי זכירת ד' אותנו לרחם עלינו תלויה באיתערוותא דלתתא שלנו. לכן משה רבנו בקש רחמי ד' על ישראל בהזכרת 'זכר לאברהם' וגו', והרי הקב"ה יודע וזוכר את אברהם ומעשיו הטובים גם בלי שמונה יזכיר לו אותו, אלא כאמור, כל הפעלת מידות הרחמים של ד' יתברך היא על ידי שאנו מכירים בנחיצותם ומזכירים זאת, כך גם כדי שדי יתברך יזכור לנו זכות אבות, עלינו להכיר שממידת חסדו יתברך לזכור חסדי אבות, והיא תלויה בכך שאנו נזכור

⁸ בני ברק, תשס"ז.

ונזכיר אותה. ולכן אנו מזכירים פעמים רבות בתפילתנו את האבות הקדושים, וככל שאנו נחוש ונפנים זאת יותר, באותה מידה יתנהג עמנו ד' יתברך ויזכור לנו חסדי אבות, ויפעיל עלינו את החסד הגדול הזה, כי 'זכירה' היינו הפעלת מידת הרחמים.

גם בגאולת מצרים נאמר שנגאלו בזכות אבות. אמנם ההתעוררות לגאולה התחילה מכך שהתפללו, אבל הגאולה בפועל באה בזכות אבות, כמבואר בפסוקים, שנאמר: 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלקים' (שמות ב, כג). כל עוד שלא התפללו ולא פנו אל הקב"ה, הוא יתברך העלים עיניו מלראות בצרתם, כמו שמפורש אחרי שהתפללו: 'וידע אלקים' (שם, כה), ופירש רש"י: 'נתן עליהם לב ולא העלים עיניו', ובעקבות התעוררות זו נאמר: 'ויזכר אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב' (שם, כד). נמצא שפתח הגאולה נפתח באיתערותא דלתתא של תפילת בני ישראל, ובלעדיה לא היו נגאלים, אבל זכות זו לא הספיקה להגאל, כיון שהיה עליהם קטרוג, כמו שטען השר של מצרים: 'אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה, אלו חטאו בגילוי עריות ואלו חטאו בגילוי עריות, אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים' (זהר תרומה קע), ורק בזכות אבות נגאלו למעשה⁹.

מהלך זה בהנהגת ד' יתברך חזר ונשנה, שבזכות אבות ריחם ד' יתברך עליהם כאשר חטאו ישראל בעגל ומשה רבנו התפלל עליהם, והזכיר בתפילתו טענה שאם ד' יתברך יכלה אותם יתחלל שמו בגויים, ועם זאת אמר: 'זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך, אשר נשבעת להם בך ותדבר אליהם: ארבה את זרעכם ככוכבי השמים, וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם' (שמות לב, יג). הרי שכדי לבטל את הגזירה נזקק לזכות אבות. כך גם בתפילתנו: על ידי זכור חסדי אבות - מביא גואל לבני בניהם¹⁰.

⁹ עיין בספרנו שמות ב, כד: 'וישמע אלקים את נאקתם - תפילת קצתם שהתפללו אז מצדיקי הדור, כאמרו: 'ונצעק אל ד', וישמע קולנו' (במדבר כ, טז). ויזכור אלקים את בריתו - שאמר: 'הקיימותי את בריתי ביני ובינך, ובין זרעך אחריך, להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך' (בראשית יז, ז), וזה יעשה בכל קראנו אליו, כמו שהעיד אחר כך באמרו: 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וכו' ואזכור את בריתי' (להלן ו, ה).

¹⁰ עיין בהרחבה בספרי "הדר התורה" בראשית עמ' 97-101.

ו. הסבר "סדר היום" והמהרא"ל צונץ

בספר "סדר היום"¹¹ כתב: "אמרו רבותינו ז"ל: מלכויות - כדי שתמליכוני בשמים ובארץ, ובה אזכור לכם זכות ראשונים לרחם אתכם, ובמה? בשופר, שהוא מעורר הרחמים והרצון".

נראה מדבריו שזכרוננו עולה לפני ד' לטובה על ידי שאנו מקבלים עלינו את מלכות ד', וזה דומה בעיקרון לדברי הרלב"ג והרס"ג וההסבר השני ב"בית יוסף", אבל נראה מדבריו שקבלה זו איננה מספיקה, אלא שהיא גם מעוררת את זכות קבלת מלכותו עלינו ביציאת מצרים, וזה דומה להסבר הראשון ב"בית יוסף". ולכאורה קשה: אם אנו מקבלים על עצמנו עול מלכות שמים לשם מה נצרכת עוד תוספת?

נראה לומר שאולי קבלתנו אינה שלמה, ולכן היא אינה מספיקה, אלא שקבלתנו כעת מעוררת רחמים בשמים שאבותינו קיבלו עול מלכות שמים בשלמות, ולכן אף אם אנחנו איננו שלמים, מכל מקום אבותינו היו שלמים, ואנו נזכה בזכותם אם בגלל הקשר שלנו אליהם, ואם בגלל שאותה מעלה שלהם נמצאת גם בפנימיותנו.

כעין זה כתב גם מהרא"ל צונץ בדרשתו לראש השנה: "יום הכתרת המלך - יום מחילת עוונות. אמרו חז"ל: 'אמרו לפני מלכויות, זכרונות ושופרות. מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה? בשופר'. הנה אחד מטעמי מצות תקיעת שופר הוא שביום זה אנו ממליכים עלינו את הקב"ה, ודרך המלכים להכתירם בתקיעת חצוצרות. וכעת יובנו דברי חז"ל אלו על פי משל: מלך שלח את בנו לארץ רחוקה, וציוה עליו להתנהג בדרך הישר. משארכו ימי שהות הבן בארץ הנכר החל הבן לזלזל במצות אביו, והתדרדר בהתנהגותו, עד שהחל למרוד במלך. באחד הימים נודע לו כי בקרוב יתחיל המלך לבקר ולבדוק את בני מלכותו, לבחון כל אחד האם הוא הולך בדרך הישרה. מיד התחלחל הבן, כי איך ישא פנים לאביו אחרי אשר התהלך בדרך כה פתלתלה. מה גם שכל פרנסת הבן היא מאביו המלך, ואם יווכח המלך לראות שאינו מתנהג כראוי, הרי לא זו בלבד שיענישו קשות, אלא אף ימנעו ממנו צרכיו הנחוצים לו למחיתו. הלך בן המלך, המתין בשער המלך ליום בו יבוא המלך לבקרו, ומיד הפתיע את אביו, והגיש לו מתנה: כתר מלכות מפואר. תקע בחצוצרה והכריז: 'יחי אדוננו המלך!' והנה, המלך כה שמח בטקס זה, עד שהיה לפניו כיום בו עלה על כסאו, שדרך

¹¹ לרבי משה בן יהודה מכיר, מחכמי צפת בזמן ה"בית יוסף", ב"סדר תקיעת שופר ותפילת מוסף" [עמוד קעח במהדורה החדשה (מנוקדת, עם מקורות מפתחות והוספות) מכון "אבן ישראל" ירושלים, תשנ"ו].

המלכים להכתירם בתקיעת חצוצרה, ואז ניתנת חנינה כללית לכל החוטאים. מיד השיב המלך את בנו שהיטיב את דרכיו לחיקו באהבה גמורה, ומחל על כל עוונותיו".

גם בדברי המהרא"ל צונץ יש מצד אחד את קבלת המלכות מצד הבן, אבל על גבי זה הוא הוסיף: "והנה, המלך כה שמח בטקס זה, עד שהיה לפניו כיום בו עלה על כסאו, שדרך המלכים להכתירם בתקיעת חצוצרה, ואז ניתנת חנינה כללית לכל החוטאים". רואים שקבלת הבן את מלכות האב לא הספיקה לבדה, אלא שהיא עוררה אצל המלך את המלכתו הראשונה, כך גם אצלנו.

כמובן שאצל הקב"ה לא שיד לומר: "והנה, המלך כה שמח בטקס זה, עד שהיה לפניו כיום בו עלה על כסאו", אלא נראה שהכוונה היא שקבלתנו את מלכות ד', אף אם היא אינה שלמה, היא מעוררת את זכות קבלת אבותינו את מלכות ד' בשלמות.

ז. הסבר ה"מראה כהן" וה"קדושת לוי"

על הגמרא במסכת ראש השנה (טז ע"א) שאמרה "ואמרו לפני מלכויות, זכרונות ושופרות. מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה. ובמה? בשופר" כתב ה"מראה כהן": "ובמה? בשופר - פירוש 'ובמה': באיזה טובה יעלה זכרוני לפניו? ומפרש שהזיכרון יהיה לטובה שיהיה שופר... וזהו שתיקנו חכמים לומר ברכת שופרות, דעיקר הברכה הוא: 'תקע בשופר גדול לחרותנו', רק שתיקנו גם כן להזכיר פסוקי שופרות דמתן תורה, **דזכות קבלת תורתנו הקדושה יגן עלינו לגאלנו במהרה בימינו**".

נראה מדבריו שזכרונו עולה לטובה על ידי השופר בכך שהוא מזכיר כביכול לד' את קבלת התורה.

כעין זה כתב רבי לוי יצחק מברדיטשב בספרו "קדושת לוי" (על ראש השנה): "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד' - משל למלך שיצא ליער לצוד ציד. בא לעומק היער, ולא מצא את דרך המלך לשוב לביתו. ראה אנשים כפריים ושאל אותם על הדרך, ולא ידעו מה להשיב לו, כי לא ידעו את דרך המלך. לבסוף מצא איש חכם ונבון, ושאלו על הדרך. הבין החכם שהמלך הוא, ונזדעזע, ויראהו את הדרך, כי ידע את דרך המלך, וישיבהו למלכותו. וימצא החכם חן בעיני המלך מאד, וינשאהו מכל שרי המלוכה, וילבש אותו בגדים יקרים, ואת בגדיו צייה להכניס לבית גנזיו.

לימים חטא האיש למלך, ויקצוף עליו המלך, ויצו את שריו היושבים ראשונה במלכות לשפוט את האיש, כדין העובר על מצות המלך. ויצר לאיש מאד, כי ידע כי יחרצו את משפטו לרע, על דבר אשר חטא למלך. ויפול לפני המלך, ויבקש על נפשו,

ויתחנן לו שקודם גמר דינו יתן לו המלך רשות ללבוש את הבגדים שהיה לבוש בהם בשעה שהוציא את המלך מן היער. וישא לו המלך פניו לדבר הזה. ויהי כאשר לבש האיש את הבגדים האלה, זכר המלך את החסד אשר עשה עמו האיש אשר החזיר אותו לביתו ואל כסא ממלכתו, ויכמרו רחמיו עליו, וימצא חן וחסד לפניו, והעביר את חטאתו מלפניו, והשיבו על כנו.

כן אנחנו עם בני ישראל, בשעת מתן תורה, שחזר הקב"ה על כל אומה ולשון שיקבלו את התורה ולא רצו, ואנחנו קיבלנוה בשמחה ובתענוג גדול, עד שהקדמנו 'נעשה' לינשמע', וקבלנו עלינו עול מלכות שמים, והמלכנו אותו למלך עלינו, וקבלנו מצוותיו ותורתו הקדושה, ועתה פשענו ומרדנו בו. ובראש השנה יראים אנו מיום הדין, אשר בא במשפט על כל נעלם, ולכל איש נקצב משפטו כפי מעשיו, לכן אנחנו תוקעים בשופר, ומלבישים את עצמנו באותו הלבוש שהיינו לבושים בו בשעת מתן תורה שקבלנו את התורה והמלכנו אותו בשופר, כמו שכתוב: 'ויהי קול השופר הולך וחזק מאד', כדי שיזכור לנו זכות זו, וימחול לנו על עוונותינו ופשעינו, ויפטרנו מן הדין, ויכתבנו לאלתר לחיים ארוכים וטובים. אמן כן יהי רצון".

יש להעיר שיש מספר נקודות שבהן המשל אינו מקביל לנמשל:

א. מלך מלכי המלכים יודע כמובן את כל הדרכים, וכך את כל מה שהיה הווה ויהיה, שלא כמו המלך במשל, שאיבד את הדרך.

ב. מלך מלכי המלכים בהגלותו לאומות העולם שיקבלו עליהם את תורתו ואת עול מלכותו לא חיפש את הדרך לארמון ממנו הוא יצא כביכול, אלא חיפש, כביכול, מי יסכים לקבל את תורתו, ועל ידי כך, כביכול, לבנות לו ארמון בארץ!

ג. אומות העולם **לא רצו** לקבל את עול מלכות ד' עליהם, ולא כמו במשל שהכפריים **לא ידעו** את הדרך.

אבל כבר כתב הרמב"ם בספר "מורה הנבוכים" בפתיחה: "ודע כי משלי הנבואה יש בהם שתי דרכים. מהם משלים, שכל מלה שבמשל ההוא יש בה ענין. ומהם מה שיהיה כל המשל מגיד על כל הענין ההוא הנמשל, ויבואו במשל ההוא דברים רבים מאד, אין כל מלה מהם מוספת ענין בענין ההוא הנמשל, אבל הם ליפות המשל וסדר הדברים בו, או להפליג בהסתיר בענין הנמשל".

סיכום

נחלקו המפרשים האם בעצם התקיעה בשופר או בחצוצרות ובאמירת פסוקים יש כדי להעלות זכרונו לטובה, או שבתקיעה ובאמירת פסוקים לבדן אין די להעלות זכרונו לטובה, אלא רק אם הם יעוררו אותנו לחזור בתשובה, או לקבל על עצמנו את מסירות הנפש על קיום התורה והמצוות, ואת מלכות ד'.

1. לפי ספר "הכוזרי" אכן אין העלאת זכרון על ידי השופר, אלא עצם קיום מצות התקיעה בשופר ובחצוצרות מזכה את האדם. לשון התורה "זכרון תרועה" היא רק על דרך "דברה תורה כלשון בני אדם".
 2. לפי הרלב"ג זכרונו עולה לטובה על ידי התקיעה בשופר ובחצוצרות, כיון שהם גורמים לנו שנחזור בתשובה.
 3. לפי הרס"ג והמאירי זכרונו עולה לטובה על ידי התקיעה בשופר, כיון שהיא גורמת לנו שנזכור את עקדת יצחק, ונקבל על עצמנו למסור נפשנו על קיום דברי ד'.
4. לפי רבנו חננאל נראה שעצם התקיעה בשופר מעלה את זכרונו לטובה.
 5. לפי ה"בית יוסף" נראה שעצם התקיעה בשופר מעלה את זכרונו לטובה, ונאמרו על כך שני טעמים:
 - א. בתקיעה אנו מכריזים שבפנימיותנו אנו זכים וטהורים ומוכנים למסור נפשנו על מצוות ד', כשם שיצחק מסר נפשו.
 - ב. גם אם אין אנו מזכירים נקודה זו, עצם הזכרת זכות אבות מחברת אותנו אל האבות הקדושים, ואנו יכולים להיסמך עליהם.
 6. לפי "סדר היום" והמהרא"ל צונץ זכרונו עולה לטובה על ידי התקיעה בשופר, כיון שבכך אנו ממליכים את ד', ובזה ד' זוכר את קבלת מלכות ד' על ידי אבותינו.
 7. לפי ה"מראה כהן" וה"קדושת לוי" זכרונו עולה לטובה על ידי התקיעה בשופר, כיון שבכך אנו מזכירים כביכול לד' את זכות קבלת התורה על ידי אבותינו.
- יהי רצון שתקיעות השופר יעוררו אותנו לחזור בתשובה, ולקבל על עצמנו את מסירות הנפש על קיום התורה והמצוות, ואת מלכות ד', ויעלה זכרונו לטובה לפני ד'.